אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אייר תרס"ח – יפו

נמען: יהודה דוד אייזנשטיין, עורך האנציקלופדיה 'אוצר ישראל'

הרב קוק משבח את המתינות של 'אוצר ישראל' ומעיר על כמה ערכים. בערך 'אומן': 'בר אדא סבולאה' לא היה רב אלא סבל נכרי, ו'בר אמודאי' פירושו צולל ולא שם אדם. בערך 'אדם קדמון': אסור לצייר פרצוף אנושי למושג מטפיזי של הקבלה. בערך 'איסור גיורא': הסיפור על רבא ועל 12,000 הדינרים הוצג באופן שמחשיד את רבא, והרב קוק מבאר את הסוגיה כהלכתה (הודאת בעל דין). הרב קוק מוכן לכתוב ערכים לאנציקלופדיה.

עיקרי הדברים

- הערות לאנציקלופדיה 'אוצר ישראל'.
- איסור להגשים מושגי קבלה בציור.
- הגנה על כבוד רבא בסוגיית איסור גיורא.
- נכונות לכתוב ערכים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' אייר תרס"ח[4].

לכבוד החכם הנשגב מו"ה[5] יהודה דוד אייזנשטיין נ"י[6], עורך "אוצר ישראל", שלו'[7] וברכה מקודש

מלאתי שמחה כאשר הופיע לעיני הכרך הראשון מ"אוצר ישראל", אשר הואיל הדרתו בצדקו לכבדני בו. שמחתי על המטמון אשר יאצר בקרבו בשפת קודש המון ידיעות הנוגעות לישראל, ויותר מכל שמחתי לראות את רוח המתינות וישוב הדעת המהלך בהעריכה הכללית של האוצר, שהיא הביאה לעורכיו את הידיעה המבוררת, שלא להתפעל ביותר מהמון הזרמים החדשים הבאים להרוס ולא לבנות. הנני מלא תקוה, שרב טוב יצמיח לבית ישראל הספר הכללי הזה בהבנותו בכל ערכיו. והנני מוצא לי לחובה להעיר על איזה מקומות, אשר הרגשתי בהם מדי עברי בהם. א) בערך אומן. מנה בין התנאים והאמוראים העוסקים באומנות את רב אדא סבולאה (ב"מ[8] צ"ג). והמעיין בגמרא יראה שהגי' היא בר אדא סבולאה, ולא הי'[9] רב מעולם, כ"א[10] רועה פשוט. ולא עוד אלא שמוכח מהענין שם, שלא הי' אפי'[11] בן ישראל כ"א נכרי. וכן מה שמונה שם בר אמודאי, לשם-עצם לאיש, זהו טעות, והוא

---

1 ב"ה – ברוך השם

2 עה"ק – עיר הקודש

3 ת"ו – תבנה ותכונן

4 תרס"ח – השנה תרס"ח (1907/1908)

5 מו"ה – מורנו הרב

6 נ"י – נרו יאיר

7 שלו' – שלום

8 ב"מ – בבא מציעא

9 הי' – היה

10 כ"א – כי אם

שם תואר כללי לצולל במים, ועי' ב"ק[12] צ"ח א' ברש"י[13] ד"ה[14] פטור ותוס'[15] ד"ה, עכורין. ב) בערך אדם קדמון. נבהלתי לראות, איך ציירו צורה גשמית למושג א"ק[16] של הקבלה, שהוא רק מושג מטפיזי ע"ד[17] השכל האלהי כפי מה שהוא מושג להמחשבה הכללית. וחלילה להרשות לעצמנו להגשים מושגים קדושים כאלה אפילו בדרך לימוד. ואע"פ[18] שהתירו לעצמם קצת מקובלים לעשות ציורים של קוים. ועגולים, ויש אשר הפליגו עוד לצייר ג"כ[19] ידים, ויש - עינים, אבל לצייר פרצוף של אדם במלא התכונה זהו צעד אשר לא אחד הרשה לעצמו לעשות כן, ועל הראשונים אנו מצטערים. אלה הדברים כשהם יורדים לשדרות של הלומדים ההמוניים מביאים היזק רב, ומאפילים את זוהר אור האמונה הטהורה של היהדות. ואקוה שלא יוסיף כבודו לעשות כזאת עוד, ומי יתן שיהי'[20] אפשר לתקן ג"כ את. העבר. ויסלח לי כבודו בטובו אם חם לבבי בזה. ג) וכן בערך איסור גיורא. הובאה העובדא עם רבא, בשנים עשר אלף דינרי שהיו בידו, שלא כפי הרצאת התלמוד. ומזה יצאה תמונה, המהפכת לחוב את המחשבה של רבא, ותרעומתו שהיתה כשרה. הסופר העתיק בטעות: א) שלכתחילה נתן איסור את הכסף לרבא עבור רב מרי בנו, שאז הי' זה מרבא גזל וגניבת דעת לקבל פקדון ושלא לתן למי שנתן עבורו. ב) שהעתיק שהטענות היו, כאשר שב רב מרי מדרכו, אחרי מותו של איסור, כאילו החזיק רבא בכסף ולא רצה להחזיר, עד שהיה רב מרי צריך להוציא ממנו בדין, וחלילה לחשוד בזה את אבי התעודה רבא. ג) שכתב שנודעו לרב מרי הטענות שיטעון נגד רבא, ושע"ז[21] איקפיד רבא, כאילו רצה חלילה לזכות בטענות שלא בצדק. אבל הדבר הוא כולו להיפוך. פה לא היה שום מקום לטענות, והיה רק מאורע פשוט של חיתוך דין, שהיה כאן דרך שהיה רבא זוכה בהכסף ע"פ[22] דין תורה, אם לא עשה איסור פעולה שעל פיה זכה רב מרי, ועל הלימוד של הפעולה הקפיד רבא, שאם לא היתה הפעולה נעשית אז לא הופקע הכסף מידו. וכך הי' הענין: איסור הפקיד אצל רבא כסף בתורת פקדון, ולא אמר לו כלל אז שיתן לרב מרי, רק אח"כ[23] כאשר היה סמוך למתתו, ורצה שרב מרי יהיה היורש שלו, מה שהוא לא כדין תורה, שע"פ[24] דין בן של גר, שהיתה הורתו שלא בקדושה, אינו נחשב לבן לענין ירושה, כיון שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ודרכי קנין היו מנועים, משום דלקנות בחליפין א"א[25], שאין מטבע נקנית בחליפין, וקרקע לא היה לאיסור, באופן שיהי' יכול להקנות אגב קרקע, א"כ[26] הי' ע"פ ד"ת[27] שייך הכסף לרבא, שהי'[28] זוכה מן ההפקר. אבל איסור שמע שיש דרך קנין של

---

11 אפי' - אפילו
12 ב"ק - בבא קמא
13 ברש"י - ברבי שלמה יצחקי
14 ד"ה - דיבור המתחיל
15 ותוס' - ותוספות
16 א"ק - אדם קדמון
17 ע"ד - על דבר
18 ואע"פ - ואף על פי
19 ג"כ - גם כן
20 שיהי' - שיהיה
21 ושע"ז - ושעל זה
22 ע"פ - על פי
23 אח"כ - אחר כך
24 שע"פ - שעל פי
25 א"א - אי אפשר
26 א"כ - אם כן
27 ד"ת - דברי תורה
28 שהי' - שהיה

אודיתא, דהיינו שיודה שהכסף שייך לרב מרי, והדין הוא שאע"פ[29] שאנו יודעים שההודאה היא בשקר מ"מ[30] הודאת בע"ד כמאה עדים דמי, ובזה קנה רב מרי, ואיקפיד רבא על אותם שלמדו עצה זו לאיסור, שעי"ז[31] הפקיעו ממנו את זכותו. וזה אין לו שום ענין לטענות, כי"א פעולה שהועילה להקנות, שאם היתה מנועה אז היה הענין עומד על שורת דין תורה. ולא נזכר כלל, שרב מרי היה לו איזה דין ודברים עם רבא, כשהיה צריך לזכות בכספו. וע' תוס'[32] בב"ב[33] שם ד"ה דקא, שמוכח שלא הופקד אצל רבא עבור רב מרי,

ואשר דרש כבודו ממני להשתתף באיזה ערכים, באמת הנני טרוד מאד בכמה עבודות ומקצעות שונים, מ"מ מאשר יקרה בעיני מאד עבודתו היקרה, לטובת היהדות הנאמנה והרחבת דעתה בישראל בכבוד, אקוה בל"נ[34] לערך איזה ענין או ענינים, בארוכה או בקצרה, כפי הפנאי. אבל בתחילה ראוי שיודיעני כבודו איזה ערכים הם נצרכים לו, או איזה ערכים כבר נעשו, ואז אוכל למלאות בע"ה[35] את בקשתו בעבודה כזאת, שאדע שלא נעשתה ע"י[36] אחרים.

אחתום בברכה ורגשי כבוד רב, יתן ד' וחפצו יצליח בידו ברב פאר והצלחה לרומם קרן ישראל, ולחבב את התורה ולימודיה וכל עניני היהדות האמיתית על בני עמנו, והי'[37] חלקו בין מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, כנה"י[38] ונפש דוש"ת[39] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל,

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

29 שאע"פ - שאף על פי
30 מ"מ - מכל מקום
31 שעי"ז - שעל ידי זה
32 תוס' - תוספות
33 בב"ב - בבבא בתרא
34 בל"נ - בלי נדר
35 בע"ה - בעזרת השם
36 ע"י - על ידי
37 והי' - והיה
38 כנה"י - כנפשו היקרה
39 דוש"ת - דורש שלומו ותורתו